

VERSİLÂNÎ, Fudayl

Kahire'ye gitti; burada halka ve başta Arap Birliği olmak üzere çeşitli teşkilâtlara Cezayir davasını anlatmaya çalıştı. Fransızlar'ın Cezayir işgalini Kahire, Şam ve Beyrut gibi merkezlerde gazete ve radyo programlarında ele alarak İslâm dünyasının dikkatini Cezayir meselesine çekmeyi başardı.

Mısır'da bulunduğu sırada Fransız işgaline karşı direnen pek çok derneğin kuruluşuna ve faaliyetlerine katkıda bulundu. Mağrib ülkelerinin tam bağımsızlıklarını kazanmaları için mücadele eden Cebhetü'd-difâ' an-şimâli İfrıkyıye adlı kuruluşun (1944) genel sekreterliğini üstlendi. II. Dünya Savaşı'nın ardından Cezayir millî hareketini şiddetle bastırmaya çalışan Fransızlar'ın katliamlarını gözler önüne sermek için çaba sarfetti. Milletler arası teşkilâtlara ve Fransa'nın Kahire elçisine bir dizi açık mektup yazarak gazetelerde neşretti. İslâm dünyasında mevcut diğer örgütlerle ilişki kurarak onların da hürriyetlerine kavuşmak için verdikleri mücadeleyi anlattı. Arap hükümetleri, partiler ve gazeteler vasıtasıyla, sıkı bir sansürün uygulandığı ülkesiyle bağlantı kurmaya çalıştı. İhvan-ı Müslimîn ve eş-Şübbânü'l-müslimîn'le de iyi ilişkiler kurdu. Bir müddet Yemen'de kalan Versilânî, 1948'de İmam Yahyâ Hamîdüddin'in (Mütevekkil-Alellah) öldürüldüğü isyanlara katıldı. Ancak isyanın bastırılması üzerine Yemen'den ayrılmak zorunda kaldı. 1950'de Avrupa ülkelerine altı ay süren bir seyahat gerçekleştirdi. Seyahat dönüşünde bir süre Beyrut'ta oturdu. Ardından doğuya yönelip Endonezya'ya kadar gitti ve yöneticilerle görüştü. Bu arada Mu'temer il'l-İslâmî'l-âlemî, Mu'temerü ulemâ'il-İslâm, Mu'temerü's-şuûbi'l-İslâmiyye'nin düzenlediği üç konferansın önemli simaları arasında yer aldı. Daha sonra Kahire'de ve Beyrut'ta yaşadı. Cezayir'in bağımsızlık hareketinde (1954-1959) etkili olan Versilânî, Türkiye'de iken 12 Mart 1959 tarihinde Ankara'da vefat etti. Memleketinde defnedilmeyi vasiyet ettiği halde yeni Cezayir yönetimi bunu kabul etmeyince Ankara'da toprağa verildi; 1987'de mezarı doğum yerine nakledildi. Pek çok makale ve araştırması bulunan Versilânî'nin en önemli eseri *el-Cezâ'irüs's-şâ'ire*'dir (Beyrut 1375/1956). Çeşitli gazete ve dergilerde çıkan yazılarından meydana gelen eserde Arap dünyasının o dönemde içinde bulunduğu zor şartların yanı sıra Cezayir'de ve Kuzey Afrika'da Fransızlar'a karşı verilen mücadele, bu amaçla kurulan teşkilâtlarla dönemin meşhur simaları hakkında bilgiler yer alır. Eser 1930 ve 1940'lı yılların Cezayir millî

hareketi tarihi açısından büyük önem taşır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemû a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 340-341; Mâzin Salâh Hâmîd Mutabbekânî, *Cem'iyetü'l-'ulemâ'i'l-müslimîne'l-Cezâ'iriyîn ve devrühâ fi'l-hareketi'l-vañaniyyeti'l-Cezâ'iriyye*, Dimaşk-Beyrut 1408/1988, s. 110-112, 186-187, 225; George Rasi, *el-İslâmü'l-Cezâ'iri mine'l-Emîr 'Abdilkâdir ilâ ümerâ'l'l-cemâ'ât*, Beyrut 1997, s. 138, 175, 178; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, Beyrut 1998, V, 498; VIII, 299-300; Ahmed el-Alâvine, *Nazarât fi kitâbi'l-A'lâm*, Beyrut 1424/2003, s. 100; Abdullah el-Akil, *Min a'lâmi'd-da've ve'l-hareketi'l-İslâmiyyeti'l-mu'âşıra*, Beyrut 1429/2008, I, 397; II, 692-704, 1028; Ali Merhûm, "Me-vâkıf min cihâdi's-seşy' el-Fudayl el-Vertilânî", *eş-Şekâfe*, sy. 34, Cezayir 1976, s. 47-63.

İSMÂİL CERAN

VERSİLÂNÎ,

Hüseyin b. Muhammed

(الحسين بن محمد الوثيلاني)

el-Hüseyin b. Muhammed Saîd
b. el-Hüseyin el-Versilânî
(ö. 1193/1779)

Cezayirli Mâlikî fakihi,
mutasavvıf ve seyahatnâme müellifi.

1125'te (1713) Cezayir'de Setîf (Stif) vilâyetine bağlı Benî Versilân'da (Benî Vertîlân) doğdu. Bir ulemâ ailesine mensuptur. Hayatını öğretime vakfeden babası Arap dili ve fıkıhta, dedelerinden Ahmed eş-Şerîf ise fıkıh ve tasavvufta derin bilgi sahibiydi. Yaygın rivayete göre nesebi Hz. Hüseyin'e kadar uzanır. Ataları Hicaz'dan Mağrib-i Aksâ'ya göç edip önce Tâfilât bölgesine, daha sonra Hammâdîler'in başşehri Bicây'e yerleşmişti. Versilânî öğrenimine Kur'an-ı Kerim'i ezberlemekle başladı. Babasından ve beldesindeki âlimlerden fıkıh ve Arap dili okudu. Ardından civar bölgelerdeki zâviye ve ilim merkezlerini dolaşarak öğrenimini sürdürdü. Bu sırada Şâzeliyye tarikatına intisap etti. Fıkıh ve dil bilimlerinde kendini geliştirdi. Onun zamanında Benî Versilân beldesi Yahyâ el-Hammûdî, Yahyâ İsâ ve Belkâsım b. Ali gibi âlimleriyle meşhurdu. Versilânî de burada ders ve vaaz verdi.

1153'te (1741) ilk hac seferine babası ile birlikte giden Versilânî, 1166 (1753) yılında ikinci defa hacca gitti. 1179'da (1765) üç yıl süren üçüncü hac yolculuğunu ailesinin yanı sıra çok sayıda âlim ve ileri gelen kişinin katılımıyla gerçekleştirdi. Bu yolculuğu esnasında Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Mısır ve Hicaz'daki ulemâ ve meşâ-yihî ziyaret etti. Kahire'de Ali b. Hızır b.

Ahmed el-Amrûsî, Muhammed b. Sâlim el-Hifnî, Ahmed b. Hasan b. Abdülkerîm el-Hâlidî el-Cevherî, Hafîl b. Muhammed el-Mağribî, Ali b. Ahmed el-Adevî es-Sâidî ve Muhammed b. Muhammed el-Belidî gibi Ezher âlimlerinin ders halkalarına katıldı. Bu sırada Ezher'deki talebeleriyle cevherü'l-ferd (atom) hakkında münazaralar yaptı. Mısırlı çağdaşları Versilânî'nin ilminden ve dindarlığından övgüyle bahseder. Neticede Versilânî'nin ünü yayıldı ve yaşadığı şehir talebelerin akınına uğradı. Ramazan 1193'te (Eylül 1779) vefat eden Versilânî kendi beldesindeki Ânû köyüne defnedildi.

Versilânî'nin en önemli çalışması *Nüzhetü'l-enzâr fi fazli 'ilmi't-târih ve'l-aḥbâr (er-Rihletü'l-Versilâniyye)* adlı seyahatnâmesidir. 1182'de (1768) tamamladığı eserini talebesi Abdülkâdir es-Sagir'e yazdırmış ve hac seyahatlerindeki gözlemlerini bu eserde toplamıştır. Tarih ilminin önemine dair bir girişle başlayan seyahatnâmede müellif Cezayir'in, Mağrib, Tunus, Trablus, Mısır ve Hicaz'ın tarihini ve mimari, coğrafî, içtimâî, dinî ve fikrî yapısını ayrıntılı ve canlı bir anlatımla ele alır. Görüştüğü âlimlerin biyografilerine de yer verir. Versilânî, gözlemlerinin yanı sıra daha önceki coğrafya ve tarih kitaplarından da yararlanmıştı. Bununla birlikte muhtemelen eserini kontrol edemediğinden yer yer hatalar göze çarpar. *Nüzhetü'l-enzâr*'ın özelliklerinden biri de hac rehberi mahiyetinde olmasıdır. Kitapta hac güzergâhında yer alan ülkeler, uğranan yerler ve bu yerler arasındaki mesafeler titiz bir şekilde gösterilir. Hac kafilelerinin konak yerleri, su kaynakları, kuyular, yollarda karşılaşılan zorluklar anlatılır. Eserde yer yer İslâm tarihinden bahsedilir. Hac farızası ve hacıların ziyaret mekânları hakkında bilgi verilir, ayrıca hacıların ilgilendiren fikhî meselelere temas edilir. Cezayir halkıyla ilgili önemli bilgiler aktarılırken tarikat ve zâviyelerin içtimâî hayattaki rolü üzerinde de durulur. Eserde kahve, tütün ve müsinin hükmü gibi konular da yer alır; bu arada bölgelerin ekonomik durumu gösterilir. Kitap ilk defa Ali eş-Şennûfî ve Emîn el-Ceridî tarafından Tunus'ta (1321), İbn Ebû Şeneb tarafından tahkik edilerek Cezayir'de (1326) ve Beyrut'ta (1394) yayımlanmıştır. Fuat Sezgin'in *Islamic Geography* serisi içinde (CXCI-CXCIII) yeniden neşrettiği eser (Frankfurt 1994) Kahire'de de iki cilt halinde basılmıştır (1429/2008). Kaynaklarda müellifin ayrıca pek çok şerh, hâşiye ve risâle yazdığı belirtilir (*Nüzhetü'l-enzâr*, neşredenin girişi, s. c-d).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin b. Muhammed el-Versilânî, *Nüzhetü'l-enzâr fi fazli 'ilmi't-târîh ve'l-aḥbâr* (nşr. İbn Ebû Şeneb), Cezayir 1908, neşredenin girişi, s. c-d; Zirikî, *el-A'âm*, I, 109, 387; II, 281; V, 65, 96; VII, 207; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemû a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 340; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, Cezayir 1401/1981, II, 407-412; Hifnâvî, *Ta'rifü'l-ḥalef bi-ricâlî's-selef*, Beyrut 1402/1982, II, 139-147; Nâsirüddin Saidüni, *Mine't-türâşi't-târîhi ve'l-coğrafi li'l-ğarbi'l-İslâmî*, Beyrut 1999, s. 418-424; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'u's-şürûḥ ve'l-ḥavâşi*, Ebüzabî 1425/2004, I, 286; M. Hadj Sadouk, "A travers la Berberie orientale au XVIIIe siècle avec le voyageur el-Wart-hilani", *RAfr.*, XCV (1951), s. 364-382; Yûsuf Kûkâm, "eş-Şeyḥ el-Hüseyin el-Vertilânî min hilâli Kitâbi'r-Rihle", *eş-Şekâfe*, sy. 35, Cezayir 1976, s. 27-34; M. Sâlih b. Hâmid Seyyid Ahmed, "er-Rihlât beyne'l-mağrib ve'l-meşriki'l-'Arabiyyeyn riḥletü Nüzheti'l-enzâr fi fazli 'ilmi't-târîh ve'l-aḥbâr li-mü'ellifihâ el-Hüseyin b. Muḥammed el-Versilânî (1125 h-1193 h.) enmüzeccen", *Ḥavliyyâtü âdâbi 'Ayni's-semx*, XXXII, Kahire 2004, s. 83-135.

İSMÂİL CERAN

VERŞ

(ورش)

Ebû Saïd Osmân b. Saïd
b. Abdillâh el-Kibtî
(ö. 197/812)

**Kıraat-i seb'a imamlarından
Nâfi' b. Abdurrahman'ın
meşhur iki râvisinden biri.**

Aslen Kayrevanlı olup 110 (728) yılında Mısır'da dünyaya geldi. Muhtemelen doğum yeri olan Yukarı Mısır bölgesindeki Kift şehrine nisbetle Kiftî, ayrıca Mısır nisbeleriyle anılmıştır. Ebû Amr ve Ebü'l-Kâsım künyeleriyle de zikredilmiş, dedesinin adı Adî olarak da kaydedilmiştir. Çabuk hareket ettiği için hocası Nâfi'in onu güvercine benzeyen bir kuşun adıyla "ve-reşân" diye çağırıldığı ve zamanla bu kelimenin "verş" biçimine dönüştüğü belirtilmektedir. Bu ismi kendisine hocasının verdiği söyleyerek bundan hoşlandığını ifade ederdi. Ayrıca yine hocasının, beyaz tenli olmasından dolayı kendisini verş (sütten yapılan bir yiyecek [peynir]) diye andığı da ileri sürülmüştür.

Verş 155 (772) yılında Nâfi' b. Abdurrahman'dan kıraat öğrenmek amacıyla Medine'ye gitti. Kendi ifadesine göre mescide girdiğinde kalabalık yüzünden hocanın yanına varamadı. Bunun üzerine kendisini hoca ile görüştüreceği bir zat buldu; Ca'ferîler'in ileri gelenlerinden olan bu kişi sayesinde Nâfi'in ilgisini çekmeyi başardı. Nâfi', uzak yerden sırf kıraat öğrenmek

için Medine'ye gelen bu talebenin derslerine öncelik verdi. Hocası bizzat onunla ilgilendiği gibi diğer talebeler de kendi sürelerinin bir kısmını kullanmasına izin vererek öğrenimini tamamlamasına yardımcı oldular. Zehebî bir yerde Verş'in Nâfi'den dört hatim okuduğunu söylerken (*A'lâmü'n-nübelâ*², IX, 296) başka bir yerde pek çok hatim indirdiğini (*Ma'rifetü'l-ḥurâ*², I, 323) belirtir. İbnü'l-Cezerî ise bizzat Verş'ten nakledilen bir rivayete dayanarak onun bir ayda dört hatmi tamamlayıp Nâfi'in kıraatını iyice öğrendikten sonra Medine'den ayrıldığını kaydeder (*Ğāyetü'n-Nihāye*, I, 503).

Hayatının ilk dönemlerinde kellecilik yaptığı nakledilen ve bu sebeple "revvâs" diye anılan Verş muhtemelen Medine'den ayrıldıktan sonra bu işi bıraktı; Arapça ve özellikle nahiv konusunda kendini yetiştirdi. Uzun yıllar Kahire'de Nâfi'in kıraatını tadrîsle meşgul oldu. Daha sonra çalışmalarını Makraü Verş denilen özel bir yerde sürdürdü. Mısır'da reisülkurrâlık mertebesine yükseldi. Ebû Ya'kûb el-Ezrak, Ahmed b. Sâlih et-Taberî, Dâvûd b. Ebû Taybe Hârûn el-Mısri, Yûnus b. Abdülâlâ es-Sadeî, Abdüssamed b. Abdurrahman, Süleyman b. Dâvûd el-Mehrî ve Muhammed b. Abdullah el-Kurtubî onun kıraat okuttuğu talebelerindendir. Verş seksen yedi yaşında Kahire'de vefat etti ve Karâfetüssüğrâ Kabristanı'na defnedildi. İbnü'l-Cezerî, Mısır seyahatlerinin birinde arkadaşlarının kendisini kabristana götürdüğünü, burada Verş'in mezarını ziyaret ettiğini kaydeder (*a.g.e.*, a.y.).

Sesinin güzelliği ve okuyuşunun tatlılığı sayesinde zevkle dinlenen Verş kıraat ilminde hüccet ve sika diye nitelendirilir. Hocasına yer yer muhalefet etmiş, ancak bunların makbul ve sahih okuyuşlar olduğu belirtilmiştir. Nâfi'in kıraati talebeleri vasıtasıyla Kuzey Afrika'ya ve Endülüs'e kadar ulaşmış (Abdülhâdî Hamîtû, I, 115 vd.), bu kıraatın Verş rivayeti Verş'in yetiştirdiği talebeler yoluyla Mısır'da ve daha sonra Kuzey Afrika ülkelerinde yaygınlık kazanmıştır. İbn Mücâhid'in, *Kitâbü's-Seb'a*'sında yedi imam için ikişer râvi belirlerken Nâfi' için bunlardan biri olarak Verş'i seçmesinin bu yayılıştaki rolü olmalıdır. Nitekim kıraat-i seb'a yahut kıraat-i aşere konusunda daha sonra telif edilen ve kıraat imamlarından gelen rivayetler iki ile sınırlandırılan eserlerde bu iki râviden biri olarak hep Verş'in tercih edilmesi, onun bu ilimdeki güvenilirliğini göstermesi yanında rivayetinin yaygınlık kazanmasını da sağlamıştır. Günümüzde yedi imamdan

Âsım b. Behdele'nin Hafs rivayetinden sonra en çok okunan kıraatin Nâfi' kıraatının Verş rivayeti olduğunda şüphe yoktur. Bu kıraat zamanımızda Kuzey Afrika ülkelerinde özellikle Tunus, Cezayir, Fas'ta, kısmen de Suudi Arabistan'da okunduğu gibi Âsım'ın Hafs rivayetinin tercih edildiği geniş İslâm coğrafyasında Kur'an'ın farklı bir kıraatle okunuşu sırasında çoğunlukla Verş'in rivayetine öncelik verilir. Bunda, Verş rivayetinin yaygınlığı yanında kendisinden sonra harekeli harf bulunan cemi' "mim"lerinin zamme ve sıla ile okunması, aynı kelimedeki yan yana bulunan harekeli hemzelerden ikincisinde teshîl uygulanması, sâkin hemzelerde ibdâl yapılması, medlerde farklı icralarda bulunulması gibi özellikler taşıması sebebiyle kıraat uygulamalarındaki genişliğe dikkat çekilmek istenmenin rolü vardır.

Nâfi'in Verş rivayeti üzerine pek çok çalışma yapılmış, bunlardan bazılarında onun diğer talebesi Kâlûn'un rivayetiyle Verş'in rivayeti birlikte ele alınmıştır. Mahmûd Halîl el-Husarî'nin *Rivâyetü Verş 'ani'l-İmâm Nâfi' el-Medenî* (Kahire 1975), Ebû Bekir Muhammed Ebü'l-Yûmn'un *el-Muḥtaşarü'l-müfid fi ma'rifeti usûli rivâyeti Ebi Sa'îd el-İmâm Verş* (Kahire 1983), Abdülhâdî Hamîtû'nun *Kırâ'etü'l-İmâm Nâfi' 'inde'l-Megâribe min rivâyeti Ebi Sa'îd Verş* (bk. bibl.), Abdülmehdî Kâyed Ebû Eşkir'in *Taḥlîl Ekustîki li-vücûhi'l-iḥtilâfi's-savti beyne Verş ve Kâlûn*, Ahmed Hâlid Şukrî'nin *Kırâ'etü'l-İmâm Nâfi' min rivâyetey Kâlûn ve Verş min tarîkı's-Şâḫbiyye* adlı eserleri bunlar arasında sayılabilir (bu konudaki diğer eserler için bk. *el-Fihrisü's-şâmil*; bibl.; *DİA*, III, 227; XXIV, 268).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ca'fer İbnü'l-Bâzîs, *el-İknâ' fi'l-kur'âti's-seb'a* (nşr. Abdülmeccid Katâmiş), Dimaşk 1403, I, 57-58; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdebe'*, XII, 116-121; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*², IX, 295-296; a.mlf., *Ma'rifetü'l-ḥurâ*² (Altıkulaç), I, 323-326; İbnü'l-Cezerî, *Ğāyetü'n-Nihāye*, I, 502-503; *el-Fihrisü's-şâmil*: 'Ulûmü'l-Ḳur'ân, *maḥtûḫâtü'l-Ḳur'ân* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1987, I, 89; II, 606, 637, 642, 643, 645, 648, 657; Abdülhâdî Hamîtû, *Kırâ'etü'l-İmâm Nâfi' 'inde'l-Megâribe min rivâyeti Ebi Sa'îd Verş*, Rabat 1424/2003, I, 115 vd.; A. Rippin, "Warsḥ", *EL*² (İng.), XI, 152; Emin Işık, "Antâkî, Ali b. Muhammed", *DİA*, III, 227; Tayyar Altıkulaç, "Kâlûn", a.e., XXIV, 268; a.mlf., "Nâfi' b. Abdurrahman", a.e., XXXII, 287-289.

TAYYAR ALTIKULAÇ

VERTİLÂNÎ

(bk. VERSİLÂNÎ).